

Ondřej Zavadil

Tzv. arabská Anonymní relace jako pramen k dějinám Velké Moravy

Je si asi těžko představit méně vhodné téma pro diplomovou práci než je to, které si zvolil Ondřej Zavadil. Takové téma se má zabývat přesně vymezeným okruhem pokud možno jednoznačných pramenů, které lze podle nějakého běžného vzoru vytěžit a standardně zpracovat. Tato práce se ale zabývá pramenem v arabštině a ještě k tomu pramenem zcela nejasným a sporným. Nevystačíme tu s běžnými školskými vědomostmi, vyžaduje často velmi speciální znalosti. Jeho interpretace se rozbíhá do mnoha směrů, které lze jen těžko zvládnout a hlavně udržet ve smysluplných souvislostech argumentace. I pro zkušeného badatele představuje tato Arabská anonymní relace obtížný problém.

Musím na svou obhajobu přiznat, že i když jsem Zavadilovi toto téma předložil k úvaze, varoval jsem ho současně, že není zaručeno, že vůbec k něčemu dospěje a může snadno ztroskotat. Lákalo ho ale to, že Arabská anonymní relace poskytuje zřejmě nejkomplexnější zprávy o vnitřním uspořádání mojžírovského státu (i když jen v několika větách) a je vlastně v dějepisectví Velké Moravy prakticky vůbec nevyužitým pramenem. Je to způsobeno velice komplikovaným dochováním v řadě výtahů v pozdějších arabských dílech a také tím, že samotné přiřazení k Velké Moravě bylo a dosud pro některé badatele je sporné. Už jen orientovat se v rozsáhlé arabistické literatuře věnované Relaci není snadné. Nikdo nemůže samozřejmě od diplomové práce očekávat, že bude řešit právě tyto vysoce specializované otázky. Úkol, který si Zavadil zvolil byl proto omezenější (a také realističtější): šlo mu o to podat kritický ko-

mentář k vybraným aspektům toho co Relace říká o Velké Moravě. Musel samozřejmě nejdříve kriticky zhodnotit literaturu o Relaci, aby dokázal, že když tvrdí, že mluví o Svatoplukově Moravě, je ve shodě s její autoritativní většinou. To se mu podařilo s vyčerpávajícími znalostmi literatury. Načrtl vývoj názorů na pramen a přesvědčivě ukázal, že „východní“ koncepce některých autorů, umísťujících panství „svatého malíka“ někam do Kyjeva, musí být mylná a, že tedy jde o „Sventobulka“ - Svatopluka.

Na tomto základě pak rozebírá obšírně otázku Svatoplukova zástupce - župana. Opravuje především mylné interpretace příslušných pasáží textů jednotlivými autory a obrací se k samotnému původu tohoto titulu. Přesvědčivě popírá jeho všeslovanský (indoevropský) původ a hledá ho ve střední Asii a v avarském zprostředkování Slovanům pod jejich kulturním vlivem. Zdá se, že župan byl na velké Moravě titulem úředníků všeho druhu, podobně jako tomu bylo v Čechách, Uhrách (ve formě „išpán“) a částečně i v Polsku. To však už zde všude bylo zprostředkováno Velkou Moravou a v Uhrách také Charvátskem. Potvrzuje se tak opět vliv velkomoravského modelu státu na tři středoevropské státy 10. století, s tím ovšem, že Moravané si tu svůj vzor nevypůjčili z karlovske říše, nýbrž od Avarů.

Stejným směrem, do střední Asie, ukazuje i záhadná Svatoplukova koruna. L. E. Havlík se domníval, že Svatopluk byl korunován králem, stejně jako králové vrcholného středověku, přičemž prý svou korunu dostal ovšem od papeže a ne od císaře. Opíral se hlavně o latinské prameny, ale i o Anonymní relaci. Zavadil ukazuje, že pokud jde o latinské prameny, Havlík je pouze špatně (až školácky špatně) přečetl - nikde se tu o Svatoplukově království ve skutečnosti nemluví. Bylo by to také s podivem, v 9. století císař ani papež nepropůjčovali královské hodnosti tak jako ve vrcholném, středověku (od 10. století). Zdálo by se, že to opravňuje i k odmítnutí zprávy Relace o tom, že Svatopluk si vkládá na hlavu korunu (nebo že mu ji

tam vkládá někdo jiný). na základě konzultací s prof. Veselým ale Zavadil dospívá k tomu, že tu o žádný omyl nejde, protože ve střední Asii se takové „koruny“ opravdu používaly i když nevíme jak vypadaly. „Korunovace“ Svatopluka by tedy byla domácím zvykem pocházející ze střední Asie, zvykem, který neměl nic společného se západoevropskými králi a jejich korunami. Správně podotýká, že se zde nemůžeme opřít o avarské prostřednictví, protože o insigniích avarského kagana prostě nic nevíme. Bylo by ovšem třeba shromáždit více informací o středoasijských korunách, i tak je to však možno považovat za zajímavou stopu. Vezmeme-li v úvahu župana a také podivnou zprávu Relace, že Svatopluk se živí výhradně kobylím mlékem, budeme muset předpokládat, že přinejmenším pro dynastii byly tyto (zřejmě staré) východní vzory, které kombinovala s karolinskými, důležité.

Třetí oblastí, kterou se Zavadil obírá, jsou zprávy Relace o Svatoplukově vojsku. Ukazuje správně, že všechny ukazují na organizaci napodobující ve výzbroji a taktice francké vazalské armády, s tím podstatným rozdílem ovšem, že na Velké Moravě nebylo možno dát vazalům lidi a půdu, aby se tu živili a vykonávali za to vojenskou službu. Moravané se jakoby museli vrátit k vojenskému zřízení pozdní antiky, kde byla armáda odměňována, vydržována a vyzbrojována státem přímo. Impérium mělo potřebné zdroje ve formě peněžních daní. Ty ale nepřicházely na Moravě prakticky v úvahu, bylo tu třeba improvizovat, zejména organizovat zdroje plynoucí z panovníkových statků a dávek a služeb obyvatelstva tak, aby sloužily především armádě (termín družina se na Svatoplukovo vojsko naprosto nehodí). To je ovšem tak rozsáhlá oblast zkoumání, zejména srovnávacího, že Zavadilova kapitola se dotýká jen některých z nich, kupříkladu přináší zajímavé poznatky o chovu bojových koní.

Když jsem spolu s Ondřejem Zavadilem začínali, neuměl prakticky nic. Neuměl se vyjadřovat, neuměl rozpoznat a formulovat problém, nedovedl zacházet s literaturou. Dnes je - a práce to

dokazuje - plně připraven k vědecké práci. Jsem rád i za něho, že se mu to podařilo a že nemusím mít špatné svědomí z toho, že jsem mu vnutil tak obtížné téma. Zvládl je na výtečnou a především dokázal, že má před sebou nepochybně vědeckou budoucnost.

V Praze 2. května 2006

